A TÁRSADALMI REND MEGÚJÍTÁSA

QUADRAGESIMO ANNO:
XI. PIUS PÁPA
SZOCIÁLIS KÖRLEVELE

Ismerteti a MAJLÁTH-KÖR, a kat. főiskolások Szakosztályának szociális csoportja

„A rendiség helyes fölújítása a szociálpolitikai célkitűzés. Napjainkig még az erőszak társadalmi rendje uralkodik, amely ingatag és törékeny, mert ellentétes érdekű és ellenséges, tehát harcra, háborúra hajlamos osztályokra támaszkodik. Más megoldás alig lehetséges, mint a társadalmi szervezetben olyan jól rendezett szerveket, rendiségi alakulatokat teremteni, amelyeknek az egyesek nem valamelyik munkapiaci párthoz tartozásuk, hanem sajátos társadalmi hivatásuk — foglalkozásuk — alapján volnának a tagjai.“

Az új társadalmi rend.

AZ IFJÚ KATOLIKUS MOZGALOM AZ ADATOK VILÁGÁBAN

A napokban kaptuk kézhez a katolikus ifjúság nemzetközi sajtóközpontjának (Secrétariat International de Presse Universitaire Catholique, A katolikus egyetemi sajtó nemzetközi titkárságának) nagyméretű és adatokban gazdag kiadványát. Ebből vesszük az alábbiakat:

1. A *Pax Romana* az l932—33 munkaévben négy tanulmányi hetet rendez. Mégpedig az elsőt *Bruxelles*ben, (Belgium), a másodikat *Krakkó*ban (Lengyelország), a harmadikat Bécs mellett *Heiligenkreuz*ban (Ausztria) s a negyediket *Svájcban.* A Heiligenkreuz-i tanulmányi hétnek programjában például a következő kérdések megtárgyalása szerepel: Az egyház szerepe a béke megszervezésében egykor és most. A béke keresztény megfogalmazása, elvei és alaptörvényei. A nemzet önkormányzata és fejlődése, a béke keresztény rendjének feltételei. A mai Európa törekvései az új világkoncepció irányába, a népek szellemi együttműködésének megnyilatkozásai. Az államok politikai együttműködésének elsődleges célja. A társadalmi újjászervezés, Európa népeinek közös munkavállalása. Európa fiatal nemzedékeinek szellemi kapcsolata. A katolikus főiskolai hallgatók nemzetközi együttműködésének módjai.

2. A *Tokio-i* (Japán) katolikus egyetem a város proletárnegyedében Szociális Intézetet alapított.

3. Az Egyesült-Államok 127 katolikus egyetemi egyesületében 30.000 hallgató tömörül. Az angliai katolikus egyetemi hallgatónők egyesületeinek 6000, a francia katolikus főiskolai hallgatók szövetségének 12.000 tagja van.

4. A *Louvain*-i (Belgium) L'Ergot írja: a gazdasági élet újjászervezése két elv alapján történhetik: 1. leszámolás a liberálizmussal és 2. állásfoglalás a szociális korporátiv gondolat mellett.

5. A belga Universitair Catholique c, folyóirat ankétjére beérkezett válaszok alapján, a katolikus intellektuel mintaképe: Paul Claudel és Chesterton.

6. Új folyóiratok az ifjú katolicizmus szolgálatában: Nurty (Lublin, Lengyelország), De Duk, Weekblad (Voorburg, Hollandia), Vadderik, L'Ergot (Belgium), Egyetem (Magyarország, szerkeszti: Batykó Károly) stb. stb. A belga Avant Garde félhavi folyóirat napilappá alakult át.

Ezeken kívül számtalan adat bizonyítja azt, hogy új ifjú katolikus sajtóorgánumok születnek, amelyek egységesen a katolikus világnézet alapján, a katolikus akció szellemében s a korporációs államreform követelésével állanak be a szociális pápai körlevelek alapján megújhodó katolicizmus szolgálatába.

AZ ÚJ TÁRSADALMI REND

A körlevél eddigi fejtegetései a javak igazságos elosztásáról és az igazságos munkabérről, valamint az ezekkel összefüggő kérdésekről tulajdonképpen mind a most következő fejezetnek az előkészitése. Kétségtelenül külön-külön is a társadalmi életnek mélyére nyúló tényezők, de részletkérdések és a végleges megoldásuk csak új társadalmi renddel lehetséges.

Az előző fejezetekben felvetett problémákat inkább az egyeddel való vonatkozásban tárgyaltuk, a társadalmi rend egészével csak közvetve hoztuk kapcsolatba.

A körlevél jelen szakasza már nagyobb térre nyit. Nemcsak a gazdasági életet, hanem az egész társadalomi rendet veszi. Tárgyalásai folyamán a társadalmi életnek a gazdasági részét helyezi előtérbe.

Sokan a tisztán gazdasági kérdésekről a társadalmi rendre való ilyen közvetlen átmenetben nyers materiálizmust látnak, de az egyház felfogása szerint a gazdasági élet nem csupán anyagi történések és jelenségek sorozata, hanem a társadalom épületének az alapja. Erre rétegeződnek és a gazdasági élet nélkül nem épülhetnének a kultura felsőbb emeletei sem. A társadalom épületében nem lehet meghúzni egy éles elválasztó vonalat, hogy eddig gazdaság s innen tovább kultúra, hanem csak azt lehet mondani, hogy a kulturának vannak alsó és felső sikjai. Az alsó nagy tömböt a gazdasági élet tölti be, de alapja a további rétegeknek is. Gazdasági feltételek nélkül nincs szellemi, magasabb kultúra sem. A szellemi kulturterületek elsőbbségét, a szellemnek az anyaggal szemben való fölényét nem ronthatja le, de bélyegét kiterjedésénél fogva a társadalom egész strukturájára rányomta. Indokolt tehát az is, hogy a körlevél a társadalmi szerkezet finomabb részeinek a vizsgálata előtt a társadalom épületének alapját képező hatalmas tömböt, a gazdasági életet vette szemügyre és az is, hogy a tisztán gazdasági kérdésekről most áttér a társadalmi rendre.

XIII. Leó minden törekvése és gondolata a társadalmi rend megújítására irányult. XI. Piusz jelen körlevelében nagy Elődjének szociálpolitikai gondolatait viszi tovább s a Pápa szerint, hogy a szerencsés kezdeményezés az emberi nemre nézve áldásos formában valósuljon meg, ahoz

> **„leginkább két dolog szükséges: az intézmények reformja és az erkölcsök megjavulása.“**

A körlevélnek ezzel a kitételével kapcsolatban is vitatkoznak: az egyik az intézmények reformjára, a másik pedig az erkölcsök

megjavulására fekteti a fősulyt. Az intézmények reformerei az erkölcsi állapotok megjavítására irányuló gondolatok képviselőit a reálitások és az élet nyerseségét nem ismerő rajongóknak, az erkölcsjavítók pedig az állapotok megváltoztatóit nyers materialistáknak bélyegzik, akik csak az anyagban, a mechanizmusban hisznek, mig a világot egyedül éltető és mozgató szellemet elsikkasztják.

Az igazság itt is a középen van, azaz helyesebben mondva: hamis a szétválasztó vagy-vagy alkalmazása. Mindkettő egyformán és egyidejűleg szükséges. Az intézmények eredményes reformját a közerkölcsök megjavúlása nélkül nem lehet elérni, viszont az erkölcsök hatásos javulása sem következhetik be az intézményekben eszközölt megfelelő reformokon keresztül megteremtendő előfeltételek nélkül. Maguktól értetődő dolgok fölött felesleges vitatkozni. Az emberi élet fenntartásához egyformán, egyidejűleg és feltétlenül szükséges a táplálék és a levegő. Épen így feltétlenül függ össze az intézmények reformja és az erkölcsök megjavulása. A kettő kölcsönös hatása egymásra olyan közvetlen és nagy, hogy az erkölcsök megjavítását sem lehet pl. a nemesebb jellegre való hivatkozással előbbre tenni az intézmények reformjával szemben,

„az intézmények reformjánál elsősorban az államra gondolunk."

XI. Pius szociális körlevelében tehát az intézmények reformjáról szóló fejtegetéseit *az állammal* kezdi. Nem azért, mintha az állam lehetőségeit és feladatkörét túlértékelné. Nem is akar tőle új feladatokat. Ellenkezőleg azzal a követeléssel lép fel, hogy a tevékenység egész csomó területéről, ahová előrenyomult, vonuljon vissza. *Tiltakozik a mai állam és társadalmi élet atomizmusa és centralizmusa, az individualisztikus szellem bomlasztó hatása ellen.*

Ez az individualisztikus szellem — (természetesen nem azonos az emberi egyediség egészséges és erőteljes fejlődésének gondolatával) — hibás azért, mert az egyedet minden társadalmi kötöttségtől feloldja, nemcsak a kötöttségekben adott természetes támaszától, hanem a saját értékétől is megfosztja. Isten az embert, mint személyiséget teremtette, de nem mint elszigetelt individiumot, hanem mint lényegében társadalmi lényt, amely csak akkor állhat meg, ha a társadalom közösségével az emberi civilizáció és kultúra épitésében együttműködik és azt maga is felhasználja.

„Az individualisztikus szellem kibontakozása folytán odáig jutottunk, hogy az egykor virágzó és gazdagon tagolt, a legkülönfélébb egyesületek sokaságában kifejlődött társadalmi élet annyira szétesett, úgyszólván teljesen elsorvadt, hogy végül csak az egyének és az állam maradtak, magának az államnak igen nagy kárára."

Mert az egyest a közösség kötelékéből feloldó törekvés egészen más eredményt hozott, mint ami a szándék volt. Azt hitték, hogy megerősíti és szabadabbá teszi. Az utóbbi be is következett néhány kiméletlen természet, talán nehány nagyobb tehetség számára azzal, hogy nagyobb mozgási szabadságot és kifejlődési lehetőséget nyertek. Lényegében azonban és a társadalom nagy egészét tekintve a különböző közösségekből kiszabadított egyedek sokasága végül egy nagy alaktalan, szervetlen tömeggé lett.

S az egyedüllétükben teljesen tehetetlen egyedek szemben találták magukat az abszolutisztikus központi állammal, mely ránehezedő sulyával mindent elnyom, idegen hatalmat maga mellett nem tűr, Isten akar lenni s magának isteni mindenütt-jelenvalóságot, minden-tudást és mindenhatóságot igényel. Sőt azzal a tanítással, hogy a jog kizárólagos forrása az állam, még az isteni szentségre is igényt tart. Az atomisztikus, individuálisztikus szellem, mely annak idején politikai hatalmának tetőpontját a nemzeti liberálizmus korában élte, belső következetességgel vezetett el egyrészt ehez a korlátlan állammindenhatósághoz s a lelkiismeretekre is elviselhetetlenül nehezedő állami zsarnoksághoz, másrészt pedig ahhoz, hogy az állam-raison nevében az állam lassankint az életnek és a társadalmi tevékenységnek minden területét birtokba vette s hatalmát a liberálizmus eredeti fogalmazásában adott rendőrállam korlátain tul mindenre kiterjesztette:

> **„mindazokat a terheket magára vette, amelyeket azelőtt társadalmi alakulatok viseltek s igy a terhek és kötelességek iszonyu tömege zúdult reá, amelynek súlya alatt görnyedezik.“**

Az individuálisztikus szellem uralma alatt a dolgok belső kényszerű alakulása az volt, hogy az állam mind többet és többet vont be hatáskörébe, illetőleg mind többen és mind több oldalról vették igénybe. Az állam hatásköre feltartóztathatatlanul terjedt. Elég egy pillantást vetni az államok évi költségvetésébe. A világ minden országában az államháztartás költségei évről-évre nőttek, míg odáig jutottunk, hogy a kérlelhetetlen szükségszerűség kényszerítő ereje alatt erőszakosan le kell építenünk. A magáravállalt kötelességekkel járó terheket nem bírja.

Ez semmi esetre sem az államnak bűne egyedül. S a dolgok idáig fejlődésében valószínüleg a felelősség nagyobbik része nem is az ő számlájára esik. Az atomisztikus és individuálisztikus szellem bomlasztó hatása szétnyomta a természetes kisebb társadalmi egységeket, még a családot sem kímélte. Ezt a szellemet pedig nem az állam hívta elő és nem is ő teremtette meg. Megvolt még mielőtt az újkori államok a történelemben megvalósultak volna. Az állam a társadalmi egységeknek széthullása következtében előállott megmérhetetlen pusztaságot találta maga előtt. A községek, tartományok, céhek stb. s a részben vallásos, részben pedig erősen val-

lásos színezetű egyesületek és testületek felbomlása után a gazdag tagozódású és sokszínű életközösség helyébe a szürke s önmagában teljesen jelentéktelen egyedeknek a formátlan tömege következett. Az állam részéről csak természetes volt, hogy ennek a tömegnek az összefogását megkísérelte. Ha jóltagolt és szerves egységet nem teremthetett, legalább *összefogta* egy vasgyűrűben azért, hogy az egészet összetartsa s legalább külsőleg az egységet mutató alakot megadja.

A társadalmi természetes tagoltság megszünésének folyamatában szereplő bomlasztó okok bűnétől természetesen az állam sem mentes egészen. Az állammindenhatóság kifejlesztése érdekében sietett szétszedni az útjában álló, még megmaradt kereteket. Elég megemlítenünk, hogy a francia forradalom idejében az alkotmányozó nemzetgyülés egyetlen tollvonással megszüntetett minden fennálló egyesületet és ilyeneknek az alakítását megtiltotta a jövőben is.

Ellenvetésképen fel szokták emlegetni, hogy épen napjainkban az élet minden területén, de különösen a gazdaságban túltengő a szervezkedés. S kétségtelenül a történelemben példátlan az egyesületi életnek a mi időnkben tapasztalt sokformájú fejlődése. Ma minden címen létesülnek szervezetek. Ugy látszik egyrészt, mintha nem volna igaz, hogy az elszigetelt, magános individuum az állammal közvetlenül áll szemben. Másrészt községeink és városaink önkormányzattal rendelkeznek, ami viszont mintha amellett bizonyítana, hogy az állam nem szívott fel mindent.

Hogy az utóbbinál, az úgynevezett községi önkormányzatnál maradjunk, a helyzet látszólag ilyen képet mutat. De csak látszólag-mert a fennálló jogi gyakorlat szerint a községek és hasonló szervezetek kizárólag a mindenható állam teremtményei, melyeket a saját képére és azért alkotott, hogy azokon keresztül is az érdekeit és céljait kövesse. Ezeknek az önkormányzattal rendelkező testületeknek minden joga kivétel nélkűl csak levezetett jog. Helyes megvilágitás és elbirálás szerint tehát a valóságban igazi önkormányzatunk nincsen.

Ami pedig a szervezetek nagy számát illeti, eltekintve az együtt-érzés ápolására alakult s rendesen nem is jelentékeny egyesületektől, a többi szinte kizárólag és kifejezetten csak érdekképviseleti szervezet. Ilyenek a szakszervezetek, de ilyenek a kartellek, szindikátusok, vállalkozók szövetsége, stb. Ezeket a közös érdek hozza össze. S legnagyobb feladatuk és „legnemesebb“ célkitüzésük abban áll, hogy érdekeiket minden ellenkező érdekkel, nemritkán magával az érdekcsoportok kiszolgálására vállalkozó állammal szemben és harc árán is, megvédjék és érvényesitsék.

Az érdekképviselet jogosult, feltéve, ha jogosult maga az érdek és a köz javát nem veszélyezteti. Azonban *olyan érdek, mely inkább csak egyes csoportoknak a kollektiv önzése, igazi társadalomképző erőt nem jelent.* Különösen képtelen pedig arra, hogy egy népközösséget, az államot, vagy a gazdasági társadalmat orgánikusan épitse. Eléggé igazolja ezt a tapasztalat. Az egyesületek és szer-

vezkedések idejét éljük s a népközösségtől és rendtől mind messzebb vagyunk. Az egymás mellett és egymással szemben álló, különböző szervezetek példátlan zürzavart eredményeztek. A szervezkedés, s a szervezetek is önmagukban jogosultak és nagyon hasznosak lehetnek. De a szabad szervezkedésnek ez a formája a társadalom egészséges fejlődéséhez szükséges tagozódást nem tudja biztositani.

A *helyzet az egyesületek nagy sokasága miatt lehet megtévesztő és homályos, a valóság mégis az, hogy az abszolut és szuverén induvidium, ha egyesületekbe befogva is, de közvetlenül áll szemben a szuverén és mindenható állammal.* Ezen az egyesületek megléte és nagy száma sem változtat semmit.

A kisegítés társadalombölcseleti elve.

A körlevél, ilyen lévén a tényleges helyzet, a társadalmi élet alaptörvényét látja megtámadva:

> **„Igaz ugyan, hogy a viszonyok változtával sok olyan feladatot amelyeket korábban kisebb közületek végeztek, később már csak nagyobb közületek láthatnak el, mégis mindenkor változatlanul igaz marad a társadalombölcselet kiválóan fontos alapelve, amelyet sem bolygatni, sem kétségbevonni nem szabad: amit az egyes ember önmaga a saját erejével elvégezhet, nem szabad a társadalmi tevékenység körébe utalni s hasonlóképen, amit kisebb és alacsonyabbrangú közületek elintézhetnek, azt nagyobb és magasabb közület jogosan nem vonhatja a maga hatáskörébe, mert nagy kárral jár és a helyes rendnek teljes felborítása.“**

Ezt az alaptételt erősebben és világosabban nem igen lehet megfogalmazni. S ugyanezt mondja még tömörebb formában a következő mondat is:

> **„Hiszen a társadalmi beavatkozásnak mindig az a természetes célkitüzése, hogy kisegiteni akarja a társadalmi test egyes tagjait, nem pedig tönkretenni vagy fölszívni.“**

Ez a sokat emlegetett és híres társadalmi vagy kollektiv kisegitésnek a principiuma, a keresztény társadalomtudománynak az az alaptétele, mely lényegesen elválasztja úgy a kollektiv, mint az egyoldalúan túlhangsúlyozott univerzálisztikus társadalmi felfogásoktól.

XIII. Leó nyomán XI. Pius is nyomatékosan hangsúlyozza, hogy a társadalmi élet minden jelensége s így magátólértetődőleg a gazdaság is, az egyestől indul ki s ezért végeredményben az egyes emberért van. Természetesen az egyedet úgy értve, ahogy a valóságban létezik, azaz ahogy lényegénél fogva keresztül-kasul társadalmi lény (ens sociale) is. *Az ember ezen kettős, tehát egyedi és társadalmi lényiségének megfelelően a dolgok megtárgyalásában mind a két szempontot figyelembevéve, egyidejüleg az egyedből és a társadalomból indulunk ki. Nem láthatjuk helyesen az egyedet, ha ugyanakkor nem nézzük a társadalmat is, amelynek tagja.* Az egyednek a társadalomhoz és a társadalomnak az egyedhez való kettős viszonyát nemcsak el kell ismernünk, mint tényleges adottságot, hanem azt a tudományos vizsgálódásba is be kell számítanunk. Az egyedből való olyan kiindulás, melyet az individualizmus hangoztat a keresztény társadalomtudománytól távol áll, de ugyanígy, vagy még inkább távol áll a társadalomból való kizárólagos kiindulás.

Ha valaki a társadalmi tevékenységet és folyamatot csak külső jelenségnek tekinti, amelyik meg is lehet és el is maradhat, akkor szükségszerűen egy individualisztikus rendszer felépítéséhez jut el. Viszont, ha a társadalmat és annak tevékenységét az egyed nélkül veszi, akkor megint csak szükségszerűen a kollektivisztikus, vagy az ismert, egyoldalu értelmezésben vett univerzalisztikus rendszerhez érkezik meg. Mindkettő a való életnek mond ellene. Mindkettő az organikus gondolkozással áll ellentétben és végül is, úgy a kollektivizmus, mint a kollektivisztikus univerzalizmus az individualisztikus gondolkodás mechanizmusába hull bele. Csak a valósághoz való igazodás vezet el az igazsághoz. A valóság pedig megfelel annak, amit XIII. Leónak a Quadragesimo Annoban is megismételt tétele így fejez ki:

> **„az ember előbb volt, mint az állam, a család is fogalmilag és tényleg megelőzi az államot.“**

A kisebb és régebbi életközösségnek a saját- és időben is elsőbb jogu tevékenységét, szemben a nagyobb közületek és a mindent összefogó állam tevékenységével, előbbre kell helyezni. *Amig sajátmaguknak elégségesek, addig a kisebb és egyedi életköröknek a tevékenységét a fölöttük álló és összefogó társadalmi közületek sem vehetik át.* Ez a társadalmi rend megfordítása volna és bűn a természet ellen, amit a természet a tapasztalat szerint nem szokott bűntetlenűl hagyni.

> **„Az államhatalom tehát engedje át a kisebb közületeknek a csekélyebb fontosságu ügyeket, amelyek őt amugyis csak elvonják a lényegesebb kötelességektől... legyenek meggyőződve az államférfiak, hogy minél inkább érvényesül a társadalmi közületek helyes rangfokozata a kisegités**

társadalombölcseleti elvének lelkiismeretes követése által, annál nagyobb a közhatalom tekintélye és hatályossága, annál boldogabb és megelégedettebb az állam."

A társadalmi kisegítésnek ez az elve a közjó és a társadalmi igazságosság tanítása mellett a keresztény szolidárizmus második alappillére. S a további fejtegetések ebből folynak és ennek az elvnek a kibontása az alábbi cimen:

A foglalkozási ágak együttmüködésének rendje.

„A rendiség helyes felújítása a szociálpolitikai célkitűzés."
„Napjainkig még az erőszak társadalmi rendje uralkodik, amely ingatag és törékeny, mert ellentétes érdekű és ellenséges, tehát harcra hajlamos osztályokra támaszkodik."

Az individualisztikus szellem bomlasztó hatása következtében az emberek között a társadalmi kötöttség és tagozódás megszünvén, az egész társadalom egy alaktalan, szürke tömeggé hullott szét. Amig a társadalom jóltagozott, élő orgánizmus, fejlődését és működését orgánikusan irányítják az *életerők.* Ahogy pedig az atomizált, társadalmilag kötetlen egyedek milliós tömegévé hull, az orgánikus erők helyére anorgánikus, mechanikus erők lépnek. S ezek között — hogy a felvett képnél maradjunk — a legsúlyosabb rendező erő éppen a nehézség, a súly, hasonlóan a rostába öntött és ide-oda rázott maghoz, ahol a rázás következtében a súlyosabbak alul és a könnyebbek felül helyezkednek el. Esetünkben a súly szerepét a vagyontalanság játsza. A vagyontalanság az az ólomsúly, mely az embert a gazdasági térben mélybe hozza s viszont a vagyon az az erő, ami felszínen tartja. Az idők folyamán az emberek elkülönülése a vagyon szerint történt meg. Legutóbb pedig *a vagyon és a vagyontalanság az embereket olyan két társadalmi rétegre bontotta, amelyek pusztán külsőleg vannak egymás mellett, de életerő a kettőt egymással nem köti össze.* Az egyik, a termelőeszközök tulajdonosa, aki a munkapiacon, mint a munkaerő vevője, vásárlója jelenik meg, a másik pedig a termelő eszközöktől megfosztott csak bérmunkás, aki kénytelen munkaerejét a munkapiacra vinni. *S máma ez a két társadalmi réteg a társadalmi erők hordozója.* Nem csak azért, mert mint tőke és munka a közös gazdasági eredmény létrehozásában együtt vannak és így a közös teljesítmény eredményének az elosztása az igazság szempontjából közöttük állandóan aktuális kérdés s nem is csak azért, mert a gazdaságnak két együtt működő olyan tényezője, amelyek a következmények jó és rossz eshetőségeivel együtt egymáshoz vannak kötve és egymásra vannak utalva,

hanem inkább azért, mert egyidejűleg, mint társadalmi csoportok ők a társadalmi életnek és haladásnak is a tulajdonképpeni képviselői. S társadalmi téren antagonisták, *ellenségek,* egymással harcoló felek. Érdekeik szöges ellentétben állanak. *A gazdasági életnek együtt dolgozó és egymásra utalt két tényezője a sajnálatos fejlődés következtében ma egymással szembekerült két társadalmi osztályt jelent.*

A körlevél a *társadalmi osztály* fogalmát nem akarja a társadalom- és gazdaságtudomány elméleti fejtegetésében adni, hanem megmondja, hogy a tőke és munka alatt, mint társadalmi osztályok alatt, mit ért és mit kell érteni. Legelőször is azt, hogy ezek között a társadalmi csoportok között szerves kapcsolat nincsen. *A társadalom testének nem szervei,* hanem egymáshoz nem kötött, egymástól független egyesek halmaza. S amikor egymással összeköttetésbe lépnek is, ellentétes feszültséggel vannak töltve. A tőke és a munka társadalmi csoportjai érdekcsoportok, ellentétes elhelyezkedésű piaci érdekek képviselői, ellenséges piaci pártok. A piac, ahol elhelyezkednek és ahol érdekeik ütközése történik, az ugynevezett munkapiac.

*

Munkapiac alatt nem a munkásközvetités lebonyolitását, nem a munkaalkalom keresését vagy felkinálását értjük, hanem azt az állapotot, amelyben a munka többé-kevésbé egyszerü áruvá alacsonyittatik le. A munka nem volt és természeténél fogva nem is lehetne áru, de a gazdasági élet a társadalom mai berendezkedésében azzá tette. *Az embernek ezt az egészen személyes teljesitményét, mint árut a piaci kinálat és kereslet alapján kezelik és piacszerüen fizetik.* A munkapiacnak ez a formája elviselhetetlen és az emberi méltóságra lealázó.

Nem az sérti az emberi méltóságot, hogy anyagi eszközök hiányában életét saját munkaerejének az értékesítésével kell fenntartania, hanem sérti és merénylet a méltósága ellen az, ha a társadalomban a munkaerőt és munkateljesitményt egyszerü árúként nézik. Ez a lealacsonyító és erkölcsi szempontból is elitélendő. Magára az emberi társadalomra is csak a legrosszabb következményekkel járhat. S a társadalom beteges fejlődése eléri a mélypontot, ha ez a munkapiac a társadalmi élet középpontjába kerül. Ha ez lesz az a középpont, ami köré a társadalom csoportosul. Két egyformán gyógyithatatlan betegséget idéz elő. Először a munkának és a dolgozó ember méltóságának említett lealacsonyítását, másodszor azt az elviselhetetlen állapotot, amely előáll abban a pillanatban, amikor az embereket egymással csak a piac köti össze és hozzá, mint vevőt és eladót.

Az ellentétes piaci pártokhoz tartozó embereket a szolidáritásnak ezer köteléke fűzheti egymáshoz, mégis *mint piaci pártok ellenségek és nem is tudnak mások lenni.* A piacon az egyiknek hátránya jelenti a másiknak a nyereségét. Az előnyös csere az egyiknek az, hogy olcsón vegyen, a másiknak, hogy drágán adjon el. Olcsón venni, s drágán eladni pedig olyan ellentétes valami, amit, semmi

jóakarattal nem lehet megváltoztatni. Ez az ellentét nem rosszakaratnak az eredménye, nem is mesterséges, hanem egyszerüen a dolog lényegében van, s a fogalmakból szükségszerüen így következik. Ha pályázatot írtak volna ki, hogy az emberi társadalmat hogyan lehetne a lehető legrosszabbul és a legszerencsétlenebbül orgánizálni, az első díjat feltétlenül annak kellett volna kapnia, aki a munkapiac körüli csoportositást ajánlja.

Habár az emberi munka semmi körülmények között sem lehet árú és a munkást nem szabad emberi méltóságában lealacsonyítani, a körlevél kénytelen megállapítani, hogy ma mégis ez történik. Ma valóban létezik a munkapiac és a munkaerőt ma valóban árúként kezelik. A munkapiac lett a mai társadalomnak a középpontja és ennek következtében a két pártra szakadt emberiség ellenséges frontban áll egymással szemben. Az érdekek szükségszerüen ellentétesek, a szembenállás tehát a munkapiacot harctérré változtatta:

> **„a mostani viszonyok között a munkaerő kereslete és kinálata a munkapiacon az embereket két osztályra, két harcos táborra osztja. Ezeknek a piaci pártoknak a viszálykodása a munkapiacot harctérré változtatja, amelyen a két párt erős küzdelemben viaskodik egymással“.**

A két ellenséges tábor között duló harc az élet minden területén érezteti hatását s mindenki érzi,

> **„hogy sűrgősen kell segíteni, mert ez az állapot az emberi társadalom legszörnyübb veszedelme“.**

XIII. Leó a Rerum Novarum-ban az egymás között harcoló pártok legfontosabb harci eszközét, a sztrájkot nevezte annakidején a társadalom nagy veszedelmének (gravissimum incommodum). Sokan ebből arra következtetnek, hogy XIII. Leó elítélt s mint önmagában rosszat és erkölcsileg meg nem engedhetőt, elvetett minden sztrájkot. De a jelzett résznek nem ez az értelme. Nem azt ítélte el a pápa, hogy az emberek jogos igényeiknek a követelésére, ha más nem marad hátra, a sztrájknak az eszközéhez fordulnak, hanem elítélte azt a helyzetet és azokat a társadalmi állapotokat, amelyek között a munkásság legelemibb emberi jogainak a megvédése érdekében ilyen eszközök igénybevételére van kényszerítve. S ugyanigy látja XI. Pius a mai osztálytagozódásban a társadalom igen nagy veszedelmét. A nagy veszedelem abban áll, hogy az erőszakosan képződött két társadalmi osztály érdekei ütköznek, a gyilkos osztályharc tehát szükségszerüséggel következik. S a megoldást nem lehet azzal elintézni, hogy a dolgot látatlanba vesszük. *Keresztül kell vinni az osztályellentétek megszüntetését.*

„A hatásos segítésnek elengedhetetlen előfeltétele az ellentétek megszüntetése.“

Az osztályellentétek pedig csak akkor szűnnek meg, ha eltűnnek az osztályok, mert az osztályok létével együtt fogalmi szükségszerüséggel adódik az osztályellentét is. *Az osztályok megszűnése viszont csak úgy következhetik be, ha ezen mechanikus osztálytagozódás helyett a társadalom szerves tagozódása következik.* A tagozódás pedig annyit jelent, hogy tagoknak kell képződniök.

„Más megoldás alig lehetséges, mint a társadalmi szervezetben olyan jól rendezett szerveket, rendiségi alakulatokat teremteni, amelyeknek az egyesek nem valamelyik munkapiaci párthoz tartozásuk, hanem sajátos társadalmi hivatásuk — foglalkozásuk — alapján volnának a tagjai.“

A rendiség fogalma, amit az enciklika itt vett fel először, tisztázásra szorul. A „rend“ szónak a közönséges használatban többféle és igen különböző jelentése van. A történelemben pedig ismét egészen más jelentése, sőt jelentősége volt. Jelentette azt a társadalmi berendezkedést, melyben meghatározott körök vagy rétegek bizonyos előjogokat élveztek és a nyilvános életben ennek megfelelően foglaltak helyet, pl. ilyen volt a főpapság és papságnak a rendje, a főnemesség és a többi világi rendek, végül a polgári rend, amely különösen a harmadik rend neve alatt ismeretes, (a proletáriátust csak a dolgok teljes nemismerésében lehet ide sorozni, mint negyedik rendet). Amint azonnal látszik, a rendi tagozódás nem ölelte fel az egész népet. Teljesen hiányzik pl. a földmives népesség. Ez abban a társadalmi rendben egyszerüen az illető kiváltságos egyházi vagy világi rend képviselőjének függvénye volt. A nyilvános életben szóhoz és képviselethez általa jutott. És pontosan a jogtalanul és a többség kárára privilégizált egyes csoportoknak ez a mai ember emlékezetében élő ilyen rémképe ijeszti meg a legtöbb embert, ha ismét a társadalom új-rendiségi tagozódásáról van szó. Attól félnek, hogy az előkelők adómentességét és más kiváltságait, a többség részére pedig a jobbágyság visszatérését jelentené, ami ellen természetesen az embereknek nemcsak a szabadságszeretete, hanem a jogérzéke is tiltakozik.

Ezért le kell szögeznünk világosan és határozottan, hogy a körlevél értelmezésében a rend és rendiség mit jelent. *Már a cim, amely a foglalkozási ágak rendjét emliti, alkalmas a félreértések kizárására. Itt a hivatások (foglalkozások) rendjéről van szó.* A születési rendek és rendiség visszahozására nem gondol senki. S hogy mások, akik a rendiség gondolatával szintén foglalkoznak, pl. a nemzeti szociálizmus, amelynek elképzelésében szerepel valami ködös rendiség, hogy ezek mit értenek alatta és azt hogy képzelik el, annak a felderitése nem tartozik a körlevél feladatai közé. Itt nem

az a kérdés, hogy mások mit akarnak és mások mit gondolnak, hanem annak a tisztázása fontos, hogy mit akar a körlevél.

Feladatunk kizárólagosan az, hogy XI. Piusnak a foglalkozási rendekről, a jelen körlevélben adott tanítását világosan lássuk. Még az sem cél ebben az esetben, hogy a gyakorlati keresztülvitel módjára nézve a pontos útmutatásokat, vagy pedig az ezen az alapon keresztülvitt társadalmi berendezkedésnek a részletekben is pontos képét adjuk.

Rendiségi alakulatok alatt a körlevél azt a társadalmi képződményt érti, amelynek az „egyesek nem valamelyik munkapiaci párthoz tartozásuk, hanem sajátos társadalmi hivatásuk — foglalkozásuk — alapján volnának a tagjai". A hangsuly tehát a társadalmi hivatáson — foglalkozáson — van. Az egyesek aszerint foglalnak helyet a társadalomban, a társadalmi közösségben, hogy mivel, milyen teljesitménnyel vesznek részt a közösség munkájában.

A liberális gazdálkodás szabadversenye is kihangsulyozza a „teljesitményt", de egészen mást ért alatta. Az atomizált individualisztikus társadalomgazdaságban mindenkinek, minden pillanatban harccal kellett és kell a helyét megtartania. A teljesitmény a valóságban egynek vétetik a sikerrel. Ha sikerül az embernek a nagy piacon, amivé az egész társadalmi élet lett, magát valaminek feltüntetni, akkor van existenciája és előre is juthat. A teljesitményét csengő arannyal ismerik el. Ha pedig valami miatt nem sikerül, ha például mások ugyanazért a teljesitményért kevesebbet kérnek, akkor a szabadverseny irgalmatlanul elejteti. S ha betegség, vagy szerencsétlenség következtében nem tud dolgozni, a piacról abban a pillanatban kiesik. Nem tud adni, tehát nem is kap semmit. S ha nincs anyagi biztositék a háta megett, csupaszon marad és éhen halhat. A rendszer embertelenségeit és kegyetlen végleteit bizonyos szociális intézkedések többé-kevésbé tompították, de a liberális szabad-versenyes gazdálkodás elve a maga meztelenségében ezeket jelentette.

A teljesítménynek a gondolata a hivatások rendiségében egészen más. Nem azt kérdezi elsősorban, hogy *mekkora,* hanem hogy *mi* a teljesítmény. Azok, akiknek a társadalomra nézve hasznos foglalkozásuk azonos nemű, egy társadalmi csoportot, azaz egy rendet alkotnak. *A foglalkozás, a teljesítmény neme és nem a nagysága jelöli meg a helyüket a társadalmi orgánizmusban.*

Az emberi test orgánizmusával való összehasonlítást itt is megtehetjük. Az emberi testen is az egyes tagoknak a helyét az orgánizmusban való szerepük határozza meg. S ez a hely állandó és még akkor sem szűnik meg, ha funkcióját nem tudja végezni. Sőt ebben az esetben az egész orgánizmus egyesíti az erejét arra, hogy a beteg, legyengült részt egészségessé tegye, a funkciója folytatására ismét beállítsa vagy a munkáját pótolja. Nemcsak a test fontosabb tagjainak, hanem a legkisebb utolsó sejtnek is éppen ilyen határozott a helye és funkciója. Meghatározott helyhez van kötve, ott kapja meg a szükséges táplálékot és a munkáját is ott kell kifejtenie.

A hasonlatnak megvan az a veszedelme, hogy a sejtek és az emberi orgánizmus tagjainak a megváltoztathatatlan elhelyezkedésével való összevetés azt a gondolatot adhatja, hogy a hivatásrendiségben is ez a rögzítettség tulajdonképpen az elavult és beteges születési rendiség visszahozását jelenti. A társadalom szintén természetes képződmény, de morális és jogi orgánizmus, s mint ilyennek a fejlődése szabadabb törvények szerint történik, mint egy élettani orgánizmusé. *A hasonlat csak a liberális konkurrencia teljesitményelvével szemben akarja plasztikusan kidomboritani azt a gondolatot, hogy mig a liberális gazdasági rendszerben gazdasági helyzetem s ezzel az exisztenciám minden pillanatban bizonytalanná lehetett, addig a hivatásszervezeti rendiségben a társadalomnak természetes tagozódása s a kiméletlen szabadversenynek célirányos korlátozása már több biztonságot jelent az egyes számára is.* Természetesen nem zárja ki a munkára képtelen, vagy saját hibájukból munkára alkalmatlan elemeknek az elcsúszását, de nem akadályozza meg a szorgalmasabbaknak és tehetségesebbeknek az érvényesülését sem.

Hogy pedig a körlevél az egyesnek a társadalmi teljesítménye alatt mit ért, azt világosan látjuk abból, hogy a teljesítményt a foglalkozással egynek veszi. A valóságban a hivatásából folyó tevékenység az, amivel az egyes a társadalmi összteljesítményhez a maga részéről hozzájárul. S ha a társadalmat, mint élő orgánizmust nézzük, akkor magától értetődő, hogy a társadalmi tagozódásnak a társadalmi élettevékenységek szerint kell történnie. A hivatásrendiségi tagozódás annyira természetes, hogy a társadalom organizmusa csak ebben, a foglalkozási ágak, illetve rendek szerinti szerkezetben birhatja igaz és a való életnek megfelelő szerves felépítését. A foglalkozási rendek az embereknek nem pusztán pillanatnyi csoportosulása, nem is csak statisztikai jelentőségű foglalkozási ágak, hanem természetes társadalmi képződmények, rendek jogi értelemben.

*

A körlevél a hivatásrendiség fogalmának pontosabb megjelölése céljából összehasonlitja a rendeket az önkormányzattal rendelkező, terület szerinti tagozódás utján létrejött közjogi egységekkel. A kettő között valóban a legnagyobb azonosság van.

„Amint ugyanis az egymáshoz közellakók természetes folyamat utján községeket alakitottak, ugy az azonos foglalkozásuak — akár gazdasági, akár más a foglalkozásuk — a hivatásuk szerint rendekbe, vagy rendi testületekbe tömörülhetnek.“

Egy állam területén egyesült és élő nép nemcsak valamelyes teljesitmény véghezvitelére létrejött szövetkezet, hanem egyúttal területi szövetség is. Állam terület nélkül talán fogalmilag elgondolható, de a valóságban a népélet területhez van kötve s úgynevezett terü-

leti jelenségek, mint földrajzi helyzet, stb. meglehetősen befolyásolják. Ahol az emberek térben egymáshoz közel vannak, közöttük egész csomó irányú viszonylat áll be, ami természetszerüleg a társadalmi életnek bizonyos formáihoz is vezet. És az állam egészséges kialakulásához hozzátartozik, hogy az egyes területeken önálló jelentőségü gazdasági és kulturális élet fejlődjön ki s az állam ezekből épüljön fel. A községekre, járásokra, vármegyékre és az ezeket összefogó nagyobb közületekre való tagozódás egészen természetes valami.

A körlevél tehát kettős tagozódásról beszél. Egyidejüleg akarja a területi egységeket és a hivatás szerinti csoportosulásokat, a közjogi területi testületeket és az ugyancsak közjogi hivatásszervezeteket, amelyek egymást kölcsönösen áthassák. *Elképzelése szerint a községek és az állam is hivatásszervezetek szerint tagozódik, a hivatási rendekben pedig meg van a tagozódás községek, megyék, tartományok stb. szerint.* S ez a kettős tagozódás az államnak s az államban élő néptestnek egy kettős irányu bordázatot és ezzel kettős teherbiró képességet ad. Az egyik vertikális, függőleges, a másik pedig horizontális, vizszintes irányu, s a kettőnek a természetes kapcsolódása a társadalom épületében a megrázkodtatások kiállására szükséges, összetartó erőt jelentő acélváz. A körlevél ezt a hasonlatot, a területi tagozódásra való ezt az utalást teszi azért is, hogy a most nem létező önkormányzatot, úgy a hivatásszervezetek rendjének, mint az egyes területi egységeknek igényelje.

Mindkettő, a területi együttlakás és a foglalkozások azonossága alapján létesülő tagozódás, egyformán természetes.

„Ez a folyamat is egészen természetes. Ugyanezért az igy létesült önkormányzati testületek a polgári társadalomnak, ha nem is lényeges alkotó elemei, mindenesetre természetes folyományai.“

Azt akarja ezzel mondani, hogy habár területi és hivatásszervezeti autonóm-egységek nélkül is lehetséges emberi társadalom, hisz az állam létezhetik úgy is, hogy a társadalmi egységek önkormányzatát teljesen felszivja és az ilyen értelmű tagozódást megszünteti, azonban ez az állapot természetellenes, erőszak a természetes rend ellen. A természet kibirhatja egy darabig, de idő multán megboszszulja magát. Az idézett hely tehát pontosan meghatározza, hogy a rendiség megvalósulásának a társadalom szempontjából milyen szerepe van. Nem tekinti vaskényszerüsséggel érvényesülő szükségességnek, de szükségesnek látja azért, mert *enélkül sem az állami, sem a társadalmi élet egészséges fejlődése tartósan nem biztosítható.* S különösen, miután az osztálytagozódás és osztályellentét a feszültséget kirobbanásig fokozta, annak szerencsés levezetése és a nagy társadalmi igazságtalanságok őszinte jóvátétele a rendi társadalomra való átszerelést sürgős és tovább nem halasztható szükségességgé teszi.

„Szent Tamás mesteri tanítása szerint a rend egység a jól tagolt sokaságban. Valódi és természetes rendben tehát két alkotó elem szükséges: a tagok sokasága és az erős kötelék, amely őket egységbe füzi.“

A körlevél a rend fogalmának és a rendiség képének bölcseleti meghatározását is adja. A nagy gondolkozó világszemléletére a rend gondolata a legjellemzőbb. „A rend egység a jól tagolt sokaságban.“ A rend tehát nem azonos az egyformasággal. Ahol egyforma dolgok sorakoznak egymás mellé, igazi értelemben vett rendről nem lehet szó. Az egy halomra hordott millió és millió homokszemre a feltünő hasonlóság és egyformaság mellett sem lehet a rend nagyszerü fogalmát alkalmazni. De az „egység a jól tagolt sokaságban“ nem is csak a különböző dolgok többségét jelenti, hanem azt, hogy a különböző és többféle dolgok tagozódnak, a hasonló a hasonlóhoz kapcsolódik, s az eltérések, az egymástól való különbözőségek egy magasabb egységbe illeszkednek bele. Az atomisztikus induviduálizmus és az ebből következő centrálizmus tehát az igazi rendnek ellensége. Mindent egyenlővé tesz vagy a meglévő egyenlőtlenség ellenére is egyenlőnek tekint és kezel mindent. Csak az egyformaságra erőszakolt tömeget hagyja meg, amelyikben nincsen természetes változatosság, hanem alaktalan s a rendre képtelen tömeg.

A kérdés tehát az, hogy a rendi társadalom képében a szenttamási meghatározás fogalmai megvannak-e? Megvan-e a jóltagolt sokaság s megvan-e az egyeseket összefüző az a kötelék, mely a rendet, az egységet létesíti?

A gondolat megvilágítására először ebből a szempontból vizsgáljuk meg a mostani állapotokat, a mostani u. n. osztálytársadalmat. Megvan-e vajjon a mai társadalmi osztályokban és ha meg, hogyan van meg 1. a sokaság és 2. az egységet jelentő természetes kötelék?

Ha az osztályokat külön-külön vesszük, mindenesetre az osztályhoz is sok ember tartozik. Sőt, az osztálynak éppen az a törekvése, hogy tagjainak a számát lehetőleg tömeggé sokasítsa, mert a tömeg képviseli az osztályellentétnél szükséges erőt. Ez áll különösen a proletáriátusra. Mégis a nagy szám ellenére sem lehet igazi, jóltagolt sokaságnak nevezni, mert az osztály tagjai, mint ilyenek, egymáshoz *csak* hasonlók és *csak* tömeget alkotnak. Az osztály fel tud lépni imponáló egységgel is, mégis igazi belső egység nincsen. Az osztály jellemzője az, hogy tagjait az érdekhelyzet azonos iránya hozza össze. Ez az azonos irányu érdek azonban csak külső egységet jelent és pedig azért, mert csak a közös ellenséggel való együttes ellenállás tényében van meg. Azért vannak egy frontban és csak addig, míg a másik osztállyal szemben állnak. Kétségtelenül, különösen a proletáriátusnál van sok szolidáritás, van hangulatszerinti belső kapcsolat is, de ez a belső kapcsolat megint csak külső tényező, a

közös ellenség. Barátság és igaz keresztény felebaráti szeretet is mutatkozik igen sokszor éppen a munkások között, belső kapcsolatot is tud létesíteni, de ez sem szerves osztályképző erő. Vagyis az osztályban nincs meg a rendhez szükséges egyik elem sem. Nincs meg a jól tagolt sokaság és nincs meg a belső egység.

Ha pedig a társadalmi rendet *egészében* nézzük, akkor is erre az eredményre jutunk. Ma a társadalmat két osztály alkotja. S ha a kettőt el lehet fogadni sokaságnak, akkor a mai osztálytársadalomban van sokaság, de ennek a két, nemcsak egyenlőtlen, hanem ellentétes osztálynak a sokasága. Az ellentétes szó pedig megmondja azt is, hogy ez a sokaság nem jól tagolt. És méginkább hiányzik az egység. Külsőleg az osztálytársadalom is egységes képet mutat, nemcsak azért, mert az állam acélszorítású gyürüje az egymással harcoló csoportokat bizonyos egésznek a keretein belül való maradásra kényszeríti, hanem azért is, mert közös területen, a munkapiac közös harcterén állanak. Ez kétségtelenül bizonyos külső egység, de hogy a belső igazi egységnek az ellentéte is egyúttal, azt sem kell külön bizonyítani. Az egy területen való elhelyezkedés egymással szembenállás. Állandóan farkasszemet néznek s mindkét félnek az a törekvése, hogy a másik visszaszorításával nyerjen teret a maga számára.

Ezek után nézzük meg a Szent Tamás meghatározásában adott fogalmakat az új, rendi társadalom esetében. Éspedig ugyanilyen sorrendben. Először a hivatásrendeket külön-külön, azután a rendi társadalmat a maga egészében.

Tehát először az egyes hivatási rendekben! A sokaság mindenesetre meg van, mert az egyes foglalkozási rendhez, a társadalom szempontjából szükséges és hasznos legkülönfélébb munkateljesítmények tartoznak és tartozhatnak. Az ugyanazon foglalkozásban is különbség van vezető és végrehajtó, szellemi és testi munkatevékenységek között. Az egyes foglalkozási ágak sokszor igen sok irányú munkát igényelnek és fejtenek ki, úgy, hogy egyetlen hivatástestület is már nagyon komplikált szervezet. A szervezet pedig már magában foglalja a tagozódást, még pedig a jól tagolt sokaságot. És meg van az *egység* is. Az egységet éppen a foglalkozás *egy iránya*, a kifejtett fáradtságnak és erőknek az azonos célja adja meg. A célnak és a cél elérésére kifejtett munkának az egy iránya biztosítja mindenik társadalmi képződménynek azt a belső egységet, amelyet nem külső kényszer, hanem a belső, akaratbeli közösség teremt meg.

És a rendi társadalom, mint egész? A sokaság megvan, mert különbözők a foglalkozások s az ezek alapján alakuló rendek. És ez a sokaság jól tagolt sokaság, mert ezek a különböző rendek legkülönbözőbb irányu foglalkozásukkal egy közös teljesítmény végrehajtására, egy nagy közös feladat megvalósítására, a közös cél elérésére, nevezetesen a társadalmi közjó megteremtésére fognak össze. A cselekvésnek az *egysége* pedig itt is a hivatás céljának az azonos-

ságában van, amely nagy célhoz mindenik tag a maga sajátos munkáját adja.

Tehát az osztálytársadalomban: sem az osztályokban különkülön, sem a társadalomban, mint egészben, nincs jól tagolt sokaság és nincs egység, azaz nincs rend. Ellenben a rendi társadalomban, úgy az egyes rendekben, mint a foglalkozási rendeken felépűlt társadalmi egészben megvan a jól tagolt sokaság és a belső egység, vagyis a tökéletes rend.

A sokaság tagjait összefogó erő annál inkább megmutatkozik, minél inkább összefognak a tagok a közös cél érdekében. Azonban nagy tévedés volna azt hinni, hogy ez az erő a tagok akaratában áll. Ebben az esetben az egység éppen olyan gyönge volna, mint amilyen ingatag az emberi akarat.

„Az egységbe kötő erő megvan a közös termelő munkában és a közös szolgálatban, amelyet az azonos hivatásnak sokasága végez, akár munkások, akár munkaadók s megvan a közjóban, vagyis a társadalom közérdekében is, amelyre az összes foglalkozási ágaknak együttműködniük kell.“

Az egységhez szükséges erős köteléknek a biztosítékát tehát a közös érdekben, a foglalkozási rend közös céljában adott előny vonzó erejében látja. Az emberi akaratot nem lehet erőszakkal mozgásba hozni és erőszakkal egy célra kényszeríteni. De a cél jósága az akaratra hatalmas vonzóerőt gyakorol s habár az akarat itt is ellenállhat, mégis általánosságban a meglátott jót fogja követni. *Igy végeredményben nem az akarat, hanem az akaratokat vonzó és egyirányba terelő közös cél java az, ami az akaratok egy irányát, a cselekvés egységes célratörekvését s ezzel a társadalmi egységet megteremti.*

*

A körlevél a nagy horderejü megfontolásokat így foglalja összse. Nagyon jól tudja, hogy az emberi akarat az egységet létrehozó kötelék hatásosságát gyöngítheti, de tudja erősíteni is.

„Annál erőteljesebb és hatékonyabb lesz az egység, minél odaadóbban igyekeznek az egyesek és a rendek a saját hivatásukat teljesiteni és benne minél kiválóbbat nyujtani“.

Bizonyos mértékben meglepő az a következtetés, amit a körlevél ebből levon:

„Világos, hogy az ilyen testületekben a legerősebb hangsúly az egész foglalkozási ág közös ügyein lesz.“

Úgy a társadalomnak, mint az egyes rendeknek az egységét az együttmüködés biztosítja.

Tehát nem a külön érdek, sem az egyeseknek, sem a hivatásrend kebelén belül esetleg képződött csoportoknak a külön törekvése, hanem az egész foglalkozási ágnak a közös ügye a fontos. A foglalkozási ágak legfontosabb közös ügye pedig,

„hogy a különböző hivatások minél gyümölcsözőbben szolgálják az egész népnek a javát."

Ezzel a körlevél megjelöli azt a feladatkört, mely a szervezett foglalkozási rend legfelsőbb vezetőségének a kötelessége, A foglalkozási ág minden egyes tagja a legjobb eredményért és legjobb tehetsége szerint dolgozik, de nem az egyeseknek, hanem *a rend felső vezetőségének a kötelessége a rend ügyeit úgy irányítani, hogy az úgy a rend, mint a köz javának a szempontjából a legnagyobb teljesítményt és egyben a legnagyobb eredményt jelentse.*

Az egyes testületekben természetesen adódhatnak alkalmak, amelyeknek rendezése általánosságban az összes tagokat érinti, de amikor mégis egyeseknek, vagy a rend egyes csoportjainak külön, esetleg a másik csoporttal ellentétes, szembehelyezkedő érdeke áll az előtérben. S ha a gazdálkodó hivatási rendekre gondolunk, ilyen különböző irányú érdekkel jelentkező csoportot találunk bőven, pl. a magánkereskedelemben a kis- és u. n. középosztályú kereskedőnek az érdekei nem azonosak, sőt ütköznek a nagytőkés vállalkozónak az érdekeivel. Ellentét van a speciál-üzletek és a nagyáruházak között. A földmivelésben a nagybirtokos érdekei nem haladnak együtt a kisbirtokoséval, a magtermelőé az állattenyésztőével, stb. Az osztályellentét abban a formában, ahogy a mai osztálytársadalomban megvan, a hivatásszervezeti rendiségben eltünik, de minden ellentétet megszüntetni még sem tud, mint ahogy nem lehet végérvényesen kiküszöbölni az emberek közötti különbözőségeket és az érdekeknek bizonyos ütközését.

Két eset jön figyelembe. Először a rend keretében is meglévő különböző érdekcsoportoknak jogukban áll, hogy saját szervezeteket létesítsenek. S amit ezek a szervezetek el tudnak intézni s amig saját hatáskörükben megmaradnak, természetesen a rendi vezetőségnek nincs beleszólása. De, másodszor a foglalkozási ág össztevékenységét irányító politika általános rendelkezései a foglalkozási ág keretén belül képződött különböző csoportokra, különböző, sőt ellentétes módon hathatnak. *Ebben az esetben az egész rendet érintő ilyen kérdésekben a rend vezetősége és képviselő testülete van hivatva dönteni, de biztosíték kell arra is, hogy a kisebbet ne nyomja el a nagyobb.* Ilyen biztosíték különböző módon érhető el. A körlevél arra mutat rá, hogy ilyenkor a különböző csoportok képviseleti szerveik útján elkülönülten tanácskozzanak s egyeztetésre és végső döntésre a külön hozott határozatok kerüljenek a rendi bizottságokhoz, mint legfelsőbb fórumhoz.

„Ha olyan kérdések vetődnek föl, amelyekben a munkaadóknak és munkásoknak kü-

lönleges érdekei, vagy sérelmei szorúlnak védelemre, vagy orvoslásra, az egyes felek elkülönűlten is tanácskozhatnak, vagy határozhatnak.“

A körlevélnek ezen rövid és világos útmutatása a csoportok s nevezetesen a kisebbségben lévők érdekvédelmének technikai megszervezését nem részletezi, de a helyes irányt jelző, nagy horderejű jogi útmutatást megadja. Annak gyakorlati megvalósítását pedig, ami igen különböző módon és úton lehetséges, rábizza a gyakorlat embereire.

S hogy a körlevél csak erre akar szorítkozni, az a következő szakaszból is világosan következik:

„Alig kell külön említenünk, hogy amit XIII. Leó az államformáról mond, bizonyos értelemben a foglalkozási rendekre, vagy testületekre is alkalmazható, t. i., hogy az emberek szabadon választhatják az államformát, csak az igazságosság és a közjó érdekei legyenek megoldva.“

XIII. Leó tanítása szerint, az embereknek teljes szabadságukban áll megválasztani az államformát és megszervezni az állami életet, úgy, ahogy akarják, csak megóvassék az igazságosság és a közjó érdeke. S XIII. Leónak ezt a tanítását a körlevél alkalmazza a hivatásrendiségre. Az alkalmazás annál jogosultabb, mert amig az állam szükségszerű valami, az emberi természet az embert szükségszerűen valamilyen formájú államnak a képezésére kötelezi, addig a hivatásrendiségi testületek természetszerűek, vagyis az ember és a dolgok természetének megfelelő, de nem szükségszerűséggel következő alakulatok. Ha tehát az államforma megválasztásában és az állami élet berendezésében is érvényesűlhet a szabadság, itt még inkább csak a dolgok természetének megfelelő, a rendek céljának irányába eső alakulatok és berendezések jöhetnek számításba. Ezért megindokolt, hogy a körlevél az alaptétel megjelőlésén túl a részletek kidolgozásába már nem megy bele. A sablon és a merev keretek megölnék az életet. A társadalomnak szabad kezet kell adni, hogy a körülmények és helyek sajátos viszonyainak megfelelően alkossa meg mindenütt a neki legalkalmasabb szerveket.

*

A körlevél, hogy a hivatásrendi testületek formáját még jobban kihozza, egy másik oldalról is meg akarja világítani:

„Amint az egyes községek polgárai különböző célkitűzésekkel egyesületeket alkothatnak, amelyekben az egyesek saját elhatározásuk alapján beléphetnek, vagy nem, úgy ugyanannak a foglalkozásnak üzői is alapíthatnak szabad egyesüléseket a foglalkozásukkal valamiképen összefüggő célokkal.“

Először a községek, tehát a területszerinti szükségszerű csoportosulásokkal való ismételt összehasonlítással rámutat arra, hogy *a hivatásrendek nyilvános és jogi testületek és bizonyos szempontból kényszerítő erejük van, amennyiben mindenkinek foglalkozása szerint valamelyik rendhez tartoznia kell.* Ugyanúgy, ahogy mindenkinek valamelyik területen, illetve községben kell élnie. A területhez való tartozást mégsem szoktuk kényszerállapotnak nevezni. Amig ott lakom, részesülök a lakóhely, a közös élet előnyeiben, jogom van nyilvános berendezéseit használni, de kötelességem magamat a rendelkezésekhez tartani és a közös terhekből a részemet kivenni. A lakóhelyemet megváltoztathatom. Ugyanez áll a foglalkozási ághoz való tartózandóságra is. Nem kényszerít senki, hogy bányász legyek, de ha az vagyok, a bányászat foglalkozási rendjébe tartozom és annak a rendelkezései köteleznek.

Másodszor: a hivatásszervezetektől, mint nyilvános és jogi testületektől a szabad egyesületeket elválasztja. A szabad egyesületek abban is szabadok, hogy a szabadon választott cél elérésére legalkalmasabb módokat szabadon keresik meg. Ugyanúgy létesülhetnek ilyenek az azonos foglalkozásuak között, mint ahogy létesülnek egy város polgárai között. *Az egyes csoportok a foglalkozási rend keretén belül és a foglalkozásukkal összefüggő, érdekvédelmi célkitűzésekkel egyesületekbe, szervezetekbe tömörűlhetnek. Sőt a körlevél kiemeli azt is, hogy az egyesülési jog nincs a foglalkozási ág határai közé korlátozva, ugyanúgy, ahogy a polgároké nincs helységek szerint meghatározva.*

Tehát a különböző rendek egy síkba eső csoportjai, pl. gyárimunkások, földmunkások, bányászok stb. — fejmunkások — munkaadók stb. egymás támogatására, az akció hatályossága érdekében együtt is felléphetnek. Az érdekvédelmi összefogás az egyeseknek a rendi kereteken túl is szabadságában áll.

Vagyis, amint ebből a kettős, a területi egységekkel és a szabad egyesületekkel való összevetésből kitűnik, a rendi társadalomban megvan a rendhez tartozás kényszere, de megvan a szervezkedés teljes szabadsága is.

A tőkének és a munkának a szétválásáról nincs szó. A hivatásrendi társadalomban is lehetséges tehát a kapitálista gazdálkodás, de abban a megszoritott értelemben, ahogy azt a körlevél előző részében értette. *A társadalmi rend igazságos helyreállítása azonban a tőke és a munka viszonyából ki akarja küszöbölni azt, ami máma elviselhetetlen.* Mindazokat, akik munkateljesítményükkel a gazdasági élethez hozzájárulnak, összeveszi, először az azonos foglalkozásuakat egy természetes egységbe s ugyanakkor az egyeseket, mint teljes jogú és értékű polgárokat kapcsolja bele a népközösség egészébe. A társadalomban biztosítja minden dolgozó számára az őt megillető helyet s a tömegeknek visszaadja az elveszített rendi állapotot. A bizonytalanságot a biztosabb, a társadalom egészébe szervesen beilleszkedő elhelyezkedéssel váltja fel. Igy a mai anarchikus állapotok helyett igazi társadalmi rendet teremt.

A gazdasági élet keresztény tételei

1. A gazdasági élet középpontja az ember és nem a profit.
2. A gazdasági élet célja és értelme az anyagi szükségletek kielégítése, nem a szükségletek ébresztése.
3. A gazdasági életnek nincs abszolut saját-törvényisége.
4. A gazdaság legyen szabad. Az államnak nem az a kötelessége, hogy maga gazdálkodjék, hanem, hogy a gazdasági életre felügyeljen s a kilengéseket megakadályozza. A nagyobb ügyek intézése nem az egyednek, hanem a hivatásrendeknek a feladata.
5. A gép csak eszköz lehet a gazdasági életben és nem hatalom.
6. A szabad verseny jogosult, de nem lehet a gazdasági élet egyetlen szabályozója.
7. A piac gazdaságtechnikai alkalom s mint ilyen erkölcsileg közömbös.
8. A termelő eszközöknek és munkának a mai gazdasági életben való szétválasztása ethikai szempontból nem ideális.
9. Minden diktatúrát tagadunk, a tőkéét is és a proletáriátusét is.
10. Az osztályharcban nem látjuk a társadalmi kérdés megoldását. A társadalom tagozódása, foglalkozási rendek szerint, a nehézségek megoldására alkalmas,
11. Követeljük a munkaerő különös védelmét s ebből a célból az egyesülési szabadságot, állami munkásvédelmet, általános munkajogot, hivatásrendi társadalmi biztosítást.
12. Támadjuk a kapitálizmusnak azt a formáját, amelyik jogtalan előnyöket biztosít a termelő eszközök birtokosának a munkaerő birtokosával szemben.
13. Elvetjük úgy a nemzetközi, mint a nemzeti szociálizmust, mert a termelő eszközök erőszakos szociálizálásában látják a mindent orvosló eszközt.
14. A kis- és középüzemeknek a védelmét a gazdasági élet és az ember természetes és jogosult önállóságra törekvése egyformán követeli.
15. Nagy áruházak és monopol üzletek ártalmasak. Míg a szabad kereskedelem a fogyasztó jogosult igényeit nem tudja kielégíteni, szövetkezeti berendezések jogosultak.
16. A gazdasági élet mai hatalma egészségtelen és erkölcstelen.
17. A nagy gazdasági- és pénzintézetek részvénytársasági jellege mai méreteiben erkölcsileg veszedelmes, mivel a vezetőség felelősségét csökkenti. Követeljük a részvényjog reformját.
18. Az autárkiát (a zárt nemzetgazdazdaságot) lehetetlennek tartjuk. Vámok, kontingentálások és hasonló intézkedések csak kényszer-eszközök lehetnek, de nem öncél,
19. A tőzsde-intézmény veszedelmes szerencsejáték, az állam legerősebb ellenőrzése alá helyezendő.

20. Az embernek joga van tisztességesen szerzett magántulajdonhoz.

21. Az embernek joga. van nemcsak a létminimumhoz, hanem állásának megfelelő jövedelemhez.

22. Az ú. n. szabad jövedelmeknek, a magántulajdon alaptételének megőrzése mellett, a közösség érdekeit kell szolgálniok.

23. Magántulajdonjog és annak használata két különböző dolog.

24. A termelés tiszta hozama nemcsak a tőkést, hanem a termelésben résztvevő tényezőket együtt illeti meg.

25. A munkásnak joga van igazságos, normális viszonyok között egy család eltartására elégséges bérhez.

26. A proletárság megváltása csak magántulajdonhoz való juttatással lehetséges.

27. A kamat, ha a kölcsön adott tőke személyes életigény emelésére van, az egyházi törvénykönyv 1543. kánonja értelmében tilos; ha produktiv célokat szolgál: a mérsékelt kamat, nyereségben való részesedés és kockázat címén, nem erkölcstelen.

28. Az uzsora mai jogi meghatározása türhetetlen. Uzsora mindaz, amikor valaki embertársának szorult helyzetét saját javára kihasználja.

29. A föld nem lehet közönséges árú.

30. Akarjuk a közerkölcsök megjavulását és a társadalom reformját.

Vigyétek az igazságot a tömegek közé!

A MAJLÁTH-KÖR RÖPIRATAI

hat füzetben ismertetik a szociális enciklika főbb tételeit:

1. A gazdasági élet célja,
2. Magántulajdon,
3. Tőke és munka,
4. Proletárok megváltása,
5. Igazságos bér,
6. Új társadalmi rend.

Korunk égető problémáinak keresztény megvilágítása és radikális igazsága még ellenfeleink táborában is nagy feltünést keltett.

A 6 füzet ára 30 lej és a postaköltség.

Cim: Majláth-Kör. Kolozsvár, Egyetem-utca 10.